

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta

Bakalářská práce

Zpěv a vybrané hudební nástroje jako
prostředek pro rozvoj řeči a správné
výslovnosti v MŠ

Autor práce:	Denisa Trnková
Vedoucí práce:	Mgr. Karel Ochozka
Studijní program:	Pedagogika volného času

2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem autorkou této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích, Podpis

Poděkování

V první řadě bych chtěla poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce panu Mgr. Karlu Ochozkovi za jeho rady, připomínky a nápady, za velkou trpělivost a čas, který mi věnoval. Dále pak své rodině nejen za podporu a pomoc, ale i za kritiku, díky níž jsem se mohla vyvarovat některých chyb a nedostatků.

Obsah

1. ÚVOD.....	6
TEORETICKÁ ČÁST	8
2. HUDEBNÍ VÝCHOVA V MATEŘSKÉ ŠKOLE	8
2.1 PŘÍPRAVA PEDAGOGICKÉHO PRACOVNÍKA V MŠ NA PRÁCI S PÍSNÍ.....	9
2.2 POUŽÍVANÉ HUDEBNÍ NÁSTROJE V MATEŘSKÉ ŠKOLE.....	11
2.3 PROČ DĚTI NEZPÍVAJÍ	12
2.3.1 TYPY NEZPĚVÁKŮ.....	13
2.3.2 NÁPRAVA NEZPĚVNOSTI.....	14
2.4 ZPŮSOBY TVOŘENÍ HLASU	14
2.4.1 REZONANCE	15
3. LOGOPEDICKÁ PREVENCE A VÝVOJ ŘEČI.....	16
3.1 VÝVOJ ŘEČI	16
3.1.1 DIALEKTICKÁ DETERMINACE VÝVOJE ŘEČI	17
3.1.2 POTENCIÁL ROZVOJE	18
3.1.3 ÚROVNĚ ŘEČOVÉHO VÝVOJE	19
3.2 LOGOPEDICKÁ PREVENCE V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU	21
3.2.1 ORIENTAČNÍ LOGOPEDICKÉ VYŠETŘENÍ.....	22
3.2.2 PŘÍPRAVNÁ CVIČENÍ	22
4. PORUCHY ŘEČI.....	25
4.1 OPOŽDĚNÝ VÝVOJ ŘEČI	25
4.1.1 PŘÍČINY OPOŽDĚNÉHO VÝVOJE.....	25
4.2 DYSFÁZIE	26
4.3 DYSLÁLIE.....	26
4.3.1 PŘÍČINY DYSLÁLIE.....	27
4.3.2 TYPY DYSLÁLIE (PATLAVOSTI).....	27
4.4 KOKTAVOST	27
4.4.1 ZÁKLADNÍ FORMY KOKTAVOSTI.....	28
4.4.2 PŘÍČINY KOKTAVOSTI.....	28
5. NAVRŽENÍ TÝDENNÍHO PLÁNU	30
5.1 CHARAKTERISTIKA A CÍL PLÁNU	30
5.2 TÝDENNÍ PLÁN	30
5.2.1 PONDĚLÍ	30

5.2.2 ÚTERÝ	32
5.2.3 STŘEDA	34
5.2.4 ČTVRTEK	35
5.2.5 PÁTEK	37
6. ZÁVĚR.....	39
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	40
BIBLIOGRAFIE.....	40
INTERNETOVÝ ZDROJ	41
ABSTRAKT	42
PŘÍLOHY.....	43
PŘÍLOHA I.....	44
PŘÍLOHA II	45
PŘÍLOHA III.....	46
PŘÍLOHA IV	47
PŘÍLOHA V	48

1. ÚVOD

Ve své bakalářské práci se zabývám zpěvem a hudebními nástroji jako prostředkem pro rozvoj řeči a správné výslovnosti v mateřské škole. Důvodů, proč jsem si toto téma vybrala, je hned několik. Mateřské škola je mi blízká, jelikož jsem měla možnost mít zde několik praxí a po studiu bych ráda nastoupila do mateřské školy jako paní učitelka. Dalším důvodem zvolení tohoto tématu je, že v tomto věku dochází u dětí k návyku nesprávné výslovnosti řeči, proto by se měl dávat důraz na komunikaci a práci s řečí a výslovností, jelikož právě v mateřské škole děti tráví většinu času. Spojení těchto dvou oblastí jsem zvolila, protože si myslím, že je pro tuto věkovou kategorii hra a zpěv nejzábavnějším a nejúčinnějším prostředkem toho se nevědomě učit nové věci.

Bakalářská práce je rozčleněna do čtyř kapitol, z nichž každá má ještě podkapitoly. První tři kapitoly jsou teoretické a čtvrtá kapitola je popis praktických činností, tedy navržení týdenního plánu.

Cílem mé práce je navržení týdenního plánu pro běžnou třídu mateřské školy bez ohledu na věk. Dalším cílem je popsat základní informace z oboru logopedie a shrnout zásady práce pedagogického pracovníka v mateřské škole v oboru hudební výchovy a logopedické prevence.

První kapitola se věnuje hudební výchově v mateřské škole. Dále se zabývá nezpěvností, což zahrnuje důvody, proč děti nezpívají, nápravu nezpěvnosti a typy nezpěváků. Tato kapitola také popisuje nejčastější hudební nástroje používané v mateřské škole. Dále jsem ještě popsala přípravu pedagogického pracovníka v mateřské škole na práci s písní, což zahrnuje: správný nácvik písně, k čemu mohou písně děti vybídnout a správnou práci s dechem.

Druhá kapitola se zaměřuje na logopedickou prevenci dětí v mateřské škole. Začínám vývojem řeči, kde se detailněji zabývám potenciálem rozvoje řeči a dialektickou determinací vývoje řeči. Dále se v této kapitole nachází logopedická prevence předškolního a mladšího školního věku, která zahrnuje jak orientační logopedická vyšetření, tak přípravná cvičení. Celá třetí kapitola detailně popisuje

vybrané poruchy řeči. Konkrétně jde o tyto poruchy řeči: opožděný vývoj řeči, dysfázie, dyslálie a koktavost.

Poslední kapitola je vytvořena jako týdenní plán pro mateřskou školu, který zábavnou formou za pomoci zpěvu a hudebních nástrojů děti naučí, popřípadě jen vylepší výslovnost vybraných písmen. Tento plán bude vycházet z teoretických východisek, které budou uvedeny v úvodních kapitolách.

Bakalářská práce se opírá o odborné tištěné dokumenty a dokumenty obsahující metodiky vybraných oborů.

TEORETICKÁ ČÁST

2. HUDEBNÍ VÝCHOVA V MATEŘSKÉ ŠKOLE

*Hudba je...maminčina ukolébavka. Dává hlas našim pocitům, když my sami jsme němí, dává nám slova, když mlčíme. Prostřednictvím hudby chválíme, milujeme, doufáme a vzpomínáme. Hudba je vzdech duše, křivka letu kolibříka i vítr, který ho nese. Proměňuje se a chvěje milionem barev, má bezpočet podob a je nekonečně tvořivá. Je ztělesněním ducha.*¹

Hudba se obrací k člověku se svou uměleckou jedinečností. Hudba a její poslech dokáže vyjádřit náš emociální, fyzický i mentální stav. Už pro nejmenší dítě je hudba zdrojem bohatých a nenahraditelných zážitků. Dítě se pomocí hudby učí mnoho věcí. Učí se například hudebně slyšet, hudebně myslet, hudebně se vyjadřovat nebo se také učí porozumět hudebnímu vyjádření a citově ho prožívat. Abychom z dětí utvořili harmonicky vyrovnané osobnosti, je velmi důležité, abychom všechny tyto vlastnosti v dětech rozvíjeli již v mateřské škole. Jde nám hlavně o to, aby tvořivý vztah dítěte k hudbě vycházel z jeho přirozené touhy se hudebně projevat. Děti objevují a rozlišují různé zvuky, což vede k jejich radosti, ale hlavně si tím tříbí sluchovou citlivost a rozvíjí soustředěnost.²

Děti bychom měli k hudbě vést nejen v mateřské škole, ale hlavně v rodině či dokonce už v jeslích. Právě v jeslích nebo u nejmladších dětí v mateřské škole je důležité s dětmi zpívat to, co budou schopné po nás zopakovat a co budou schopné si zapamatovat. I když to, co právě v tomto brzkém věku předvedou ještě asi nelze úplně nazvat zpěvem, tak to neznamená, že by tento jejich zpěv neměl žádný význam. Význam má veliký. Dítě si hraje se svým vlastním hlasem a dáváme mu prostor k vlastnímu uplatnění. Důležité také je, aby dítě u nás vycítilo to, že ho posloucháme a povzbuzujeme jeho samotného, ale i dítě svým zpěvem povzbuzuje nás. Jedině tak totiž bude mít motivaci pro zlepšování.³

¹ KURFÜRST, P. *Hudební nástroje*, s. 10

² Srov. ZEŽULA, J., JANOVSÁ, O., Kurková L., „a kol.“. *Hudební výchova v mateřské škole*, s. 9-10

³ Srov. Tamtéž, s 47-48

2.1 PŘÍPRAVA PEDAGOGICKÉHO PRACOVNÍKA V MŠ NA PRÁCI S PÍSNÍ

Při promýšlení forem práce s písní přihlédně pedagogický pracovník v MŠ k pěvecké a hudební stránce (forma, takt, rytmus), rovněž k eventuálním předpokládaným obtížím, k možnostem instrumentálního doprovodu, k možnosti využití písně v ranním cvičení a k zařazení písně do pásma vhodného námětového kruhu. Uváží také možnost obsahové návaznosti na jiná výchovná zaměstnání, např., které poznatky dětem připomene v rozumové výchově, kde najde vhodný obrázek apod.⁴

Než pedagogický pracovník v mateřské škole začne s dětmi samotný nácvik písně, je důležité, aby si s dětmi text probral a vysvětlil jeho význam či některá slova, aby dětem bylo jasné, o čem zpívají. Může také téma písně spojit s jinou oblastí, například s environmentální výchovou. A dětem o daném tématu povědět více, než je jen v textu písně. Pedagogický pracovník dětem písničku celou sám lehce a plynule zazpívá. Píseň může být doprovázena také například hrou na bubínek či klavír. V tomto případě je ale důležité naučit děti správně nastoupit po předešlé. Pro lepší zapamatování písně a vybavení si textu dětem pomáhají rytmické napodobivé pohyby. U delších písní je lepší nacvičovat jen části písně. Zbytek písně, který děti ještě nacvičen nemají, zpívá pedagogický pracovník sám a děti ho mohou doprovázet nějakým pohybem či jednoduchými hudebními nástroji. Někdy je pro děti také lepší neučit se píseň od jejího začátku, ale od části, kterou si děti nejlépe a nejrychleji zapamatují. Ve třídě diferenciované věkem lze píseň nacvičit také tak, že menší děti zpívají jen část písně společně s ostatními a starší nebo vyspělejší děti zpívají píseň celou. Aby mladší děti věděly, kdy zpívat a kdy ne, pedagogický pracovník jim může dávat znamení pomocí prstu u úst. Před samotným zpěvem se s dětmi soustředíme na klidný nádech.⁵

⁴ ZEZULA J., JANOVSKÁ O., KURKOVÁ L., „a kol.“. Hudební výchova v mateřské škole, s. 94

⁵ Srov. Tamtéž, s. 95-101

K ČEMU MOHOU PÍSNĚ DĚTI VYBÍDNOUT

Každá píseň je něčím odlišná. Některé děti zaujme spíš text a u jiné písni je zaujme melodie či rytmus. Když si děti písničky samy zpívají anebo je poslouchají, to, co je na dané písni zaujme, dají najevo zcela spontánně. Existuje několik způsobů, díky kterým můžeme dětem jejich zážitky ze zpěvu obohatit a zpestřit. Důležité ale také je nebát se vymýšlet nebo zkoušet i jiné způsoby. Některé mohou vyplynout právě z toho, jak děti přirozeně reagují, když hudbu slyší. Jedním ze způsobů, jak dítě lépe prožije sdělení písničky, je povídání si o písni. Když písničku převedeme, dítě se pak neučí slova jen mechanicky, ale pomocí porozumění obsahu. Dětem to také pomáhá k tomu, aby si text rychleji zapamatovaly. V tuto chvíli je i vhodná doba na to s dětmi procvičit výslovnost, protože děti velmi často komolí slova, což je při zpívání nežádoucí. I ty nejmenší děti zvládnou nakreslit různé vlnovky, čáry, kroužky a jiné tvary, takže jedna z variant je také malování obrázku s dětmi na dané téma nebo na něco, co se v písni objevuje. Pedagogický pracovník může s obrázky dětem pomoci. Poté si u obrázků mohou celý příběh písničky převedět, mohou si písničku zazpívat, pokud ji mají již nacvičenou, a pokud nemají, mohou si ji společně poslechnout z nahrávky, nebo ji pedagogický pracovník může přehrát na nějaký hudební nástroj, aby děti s písničkou seznámil. Svižnější a veselejší písničky děti přirozeně vybízí k tanci, poskokům či jiným pohybům. Často si děti při spontánní radosti z pohybu vystačí samy, ale tanec ve dvojici nebo ve skupině může dětem přinést ještě větší zážitek a znásobí to jejich veselí. Děti se přitom naučí hlavně respektovat a reagovat na toho druhého. S pomocí pedagogického pracovníka děti zvládnou i snadný doprovod k písničkám. Mohou využít nějaký jednoduchý hudební nástroj, ale postačí i ruce a nohy. Mohou do písničky s dětmi tleskat nebo dupat či pleskat do stehů. Tleskání lze využít skoro u všech písniček. Můžeme si také zvolit, zda budeme tleskat po celou dobu písničky, nebo jestli dupneme jen na začátku písničky apod. U písniček, kde se některá slova často opakují, můžeme zvolit dupnutí či tlesknutí jen právě na určitá slova. Variant je velká spousta a je jen na paní učitelce či panu učitelovi a na dětech, jaké si vyberou doprovody a kdy je použijí. Pokud máme ve třídě děti, které zvládají tleskat do rytmu,

můžeme jim do rukou dát jakýkoliv předmět, který dobře uchopí. Například dřívka, skořápky, vařečky nebo jednoduché hudební nástroje, které zvládnou v písni použít.⁶

2.2 POUŽIVANÉ HUDEBNÍ NÁSTROJE V MATEŘSKÉ ŠKOLE

Hudební nástroje měly svůj původ v pravěku. Tehdy byly vyráběny hlavně z kamenů a kostí a byla jim přisuzována magická moc.⁷

Dětské hudební nástroje Kurfürst pojmenovává jako: „Zmenšeniny hudebních nástrojů nebo jejich napodobeniny, užívané výhradně dětmi.“⁸

Hudební nástroje v mateřské škole plní velmi důležitou úlohu. Jejich hlavním úkolem je to, aby byly pro děti melodickou oporou jejich zpěvu a aby u dětí co nejvíce rozvinuly tonální citění. Jakýkoliv hudební nástroj v rukou pedagogického pracovníka udává přesnou tónovou výšku. Hlavně klavír pak dětem napomáhá k přesnějšímu citění rytmu. Aby tohoto všeho bylo docíleno, nelze, aby hra na hudební nástroj nebyla na potřebné technické úrovni. Hra by tedy nikdy neměla mít takovou sílu, aby děti nutila ke křiku. Tím by se kvalita zpěvu dětí nijak nezlepšila. Pokud chceme s dětmi výuku trochu zpestřit, můžeme s dětmi střídát zpěv písně s poslechem hry na nástroj. Pomocí tohoto cvičení se u dětí také rozvíjí jejich hudební představivost a rozvíjí tím jejich hudební sluch.⁹

Další hrou, ale zároveň i způsobem, jak u dětí rozvinout mnoho dalších dovedností, jsou tzv. hudební hádanky. Pedagogický pracovník zahráje konkrétní píseň na nějaký hudební nástroj a děti jen podle melodie musí přijít na to, jaká píseň to je. Děti si tím hlavně cvičí paměť, protože melodie jim pomáhá k tomu, aby si vybavily text písně. Toto cvičení můžeme různě obměňovat. Můžeme dětem zahrát refrén a pak jim říct, ať zazpívají píseň od začátku. U starších dětí pak lze melodii zahrát i o oktávu výš nebo níž. Děti při těchto hrách nasbírají spoustu nových posluchačských dovedností jako je rytmus, porovnání dvou zahraničních melodií či dokonce celkový emocionální výraz, protože děti při poslechu písně pozorují velmi

⁶ Srov. TICHÁ, A., RAKOVÁ, M. *Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími*, s. 14-16

⁷ Srov. NEČASOVÁ, L. *Netradiční metody a forma práce v hodinách Hv na 1. Stupni*, s. 39-44

⁸ KURFÜRST, P. *Hudební nástroje*, s. 899

⁹ Srov. ZEŽULA, J., JANOVSÁ, O., KURKOVÁ, L. „a kol.“. *Hudební výchova v mateřské škole*, s. 128-132

pozorně tvář a ústa. I přesto, že zpěv s hudebními nástroji je velmi důležitý, neměli bychom zapomínat ani na zpěv bez jakéhokoliv doprovodu, protože k tomu je v denním programu dětí více příležitostí.¹⁰

2.3 PROČ DĚTI NEZPÍVAJÍ

Malé děti zpočátku využívají svůj hlas ke zpěvu zcela spontánně. Různě si popěvují, hru doplňují o všelijaké zvuky anebo si zpívají pro zkrácení dlouhé chvíle. Tyto první náznaky by nám neměly být lhostejné. Jsou totiž stejně důležité jako první pokusy o řeč. Pokud by ale dítě zůstávalo i na dále se svým zpěvem „samo“, jeho kvalita hlasu se by se neměnila. Dítěti by chybělo porovnání svého hlasu s ostatními hlasy, protože by nemělo šanci naslouchat. V starším věku začnou být děti sebekritičtější. Mohou si tedy začít všimnout svých nedostatků. V tuto chvíli je velmi důležité, abychom dětem neříkali žádná demotivující slova, ale naopak je ve zpěvu podpořili. Kritika nebo obava z neúspěchu by mohla být pro děti tak silná, že už by si nezpívaly ani samy sobě pro radost. Dokonce by jim strach ze zesměšnění při zpěvu mohl vydržet až do dospělosti. To je ale zbytečná obava, protože každý z nás má dar zpívat. Hlas se ale musí co nejvíce procvičovat v plném rozsahu a znění. S nápravou nezpěvnosti je vhodné začít již v mladším školním věku.¹¹

Příčin, proč děti nezpívají, je velká řada. Jedním a nejčastějším z nich může být to, že zpěv není podporován v rodinách. Maminky doma dětem nezpívají. Přitom jednohlasá písnička je dětem nejbližší. Dnešní maminky si myslí, že jejich zpěv lze nahradit reprodukovanou hudbou. Ta je pro děti složitá a nezvládají se v ní orientovat. Ale co dětem chybí nejvíce je právě ta osoba, která jim zpívá a oni tak mohou své první hudební zážitky prožívat v bezpečí a příjemném citovém souznění. V některých rodinách dokonce děti své rodiče zpěvem ruší a jsou za něj okřikovány. Děti vychovávány tímto stylem výchovy, nejen že v budoucnu nezpívají, ale nevydávají ani žádné zvuky při hře, nechichotají se, ale dokonce ani neumějí zněle mluvit.¹²

Při zpěvu je důležitý správný postoj a správné držení těla. Proto je i toto častým důvodem, proč se dětem špatně zpívá. Problém je v tom, že dětem chybí

¹⁰ Srov. ZEZULA, J., JANOVSÁ, O., KURKOVÁ, L., „a kol“. *Hudební výchova v mateřské škole*, s. 128-132

¹¹ Srov. TICHÁ, A. *Učíme děti zpívat*, s. 11

¹² Srov. Tamtéž., s. 12-13

přirozený pohyb, což způsobuje, že jejich svaly nejsou dostatečně elastické. Děti jsou při zpěvu shrbené a díky snížené fyzické vybavenosti mají problém s dýcháním. Všechny tyto dysfunkce způsobují to, že děti při zpěvu špatně dýchají a jejich hlasivky jsou přetěžovány přemírou vzduchu. Nesprávné dýchání a špatné držení těla pak ve svém důsledku ovlivňuje správné tvoření tónu. Je narušená správná souhra mezi dechem a hlasivkami.¹³

Další příčinou může být také neodborné vedení dětí v mateřské a základní škole. Malé děti zpočátku užívají svůj hlas správně. Někteří učitelé ale kvůli své neznalosti nechají děti zpívat příliš silně v nízké hlasové poloze písně, které jsou malého hlasového rozsahu. Tím pádem si děti nemohou procvičit vyšší tóny. Další chybou, které se učitelé dopouštějí, je to, že svým hlubokým hlasem nebo hlasitou hrou na klavír překrývají zpěv dětí. Děti se neslyší a nerozvíjí se u nich sluchová pozornost a hudební sluch.¹⁴

2.3.1 Typy nezpěváků

Každé dítě je zcela jiné. Svou osobností, svým hudebním nadáním a jinou hudební zkušeností. Kvůli tomu musíme ke všem dětem přistupovat individuálně. Musíme promyslet, jaké jsou jejich reálné možnosti, aby úkoly, které jim zadáme, pro ně nebyly nesplnitelné. Tím i dokazujeme, že rozumíme tomu, proč některé děti nedovedou zpívat. Podle příčin nezpěvnosti rozdělujeme děti do dvou skupin.¹⁵

První skupinu tvoří děti, které jsou hudebně rozvinuté, avšak nerozezpívané. Od přírody jsou obdařeny hudebními vlohami a částečně i hudebními schopnostmi jako je například hudební paměť či sluch. I přesto ale tyto děti nedovedou zpívat čistě. Příčin může být několik. Některé děti mají malý a nevhodně umístěný hlasový rozsah. To znamená, že děti zpívají čistě ve své poloze, ale při společném zpěvu nejsou schopny využívat vyšší tóny. Další děti nemají vytvořenou koordinaci mezi hudebními představami a činnostmi hlasivek. Zpívají intonačně velmi nepřesně a stále se „vrací“ do polohy mluvního hlasu. To, co slyší, nejsou schopny vyjádřit hlasem. Další častá příčina je také to, že děti nemají plně a bezpečně upevněny hudební představy. Když

¹³ Srov. TICHÁ, A. *Učíme děti zpívat*, s. 12-13

¹⁴ Srov. Tamtéž, s. 12-13

¹⁵ Srov. Tamtéž, s. 26-30

dítě zpívá samo, zpívá zcela čistě. Ale ve skupině s dalšími zpěváky se již tolik neslyší a nechá se velmi snadno strhnout falešným zpěvem jiných dětí.¹⁶

Druhá skupina jsou děti hudebně nerozvinuté, a proto nerozezpíváné. Tyto děti neumí zazpívat čistě, když zpívají samy, ve dvou, anebo ve větší skupině s oporou dobrého zpěváka. Melodii písně, která je zahrána na klavír či jiný hudební nástroj a děti se ji již učily, nejsou schopny rozeznat. Používají tzv. mluvozpěv. To znamená, že zpěv nahrazují mluvou. Někteří místo toho používají jednoduchou univerzální melodii ve všech písních. Tyto děti nemají rozvinutý hudební sluch ani krátkodobou hudební paměť, a tak mají problém s rozeznáním jednotlivých tónů od sebe. Neslyší tóny, ale jen nahodilé zvuky jdoucí za sebou. Nejsou schopny zopakovat vytleskaný rytmus či pochodovat podle hudby. Hlavní příčinou je hudebně málo podnětné prostředí, ze kterého děti pocházejí, tedy hlavně rodina.¹⁷

2.3.2 Náprava nezpěvnosti

U nápravy nezpěvnosti hraje velkou roli věk dítěte. Nejvhodnější je začít již v mladším školním věku. Děti nemají ještě zafixovaný špatný způsob tvoření hlasu, a tím pádem jde lépe a rychleji napravit. Pokud budeme u dětí rozvíjet i hudební sluch, hudební paměť a představivost, tak je velmi pravděpodobné, že se nám podaří rozezpívat i dítě, u kterého by nám to přišlo nemožné. Důvod, proč začít právě v tomto věkovém období je i psychologický. Při nápravě musíme využít přirozené zvědavosti, která je pro toto období typická, a také toho, že dítě ještě není při svém pěveckém projevu sebekritické. Pracovat musíme také s motivací. Pochvala dětí i za triviální úkoly je pro ně tou největší motivací a důvodem, proč na sobě pracovat. Je také důležité, abychom u dětí vytvořili pocit, že smí chybovat a že jen opakovanými pokusy mohou být ve zpěvu lepší.¹⁸

2.4 ZPŮSOBY TVOŘENÍ HLASU

Někteří odborníci jsou přesvědčeni o tom, že hlasový orgán byl původně předurčen pro zpěv. Důvodem je to, že například křik, smích či hry s hlasem jsou modulované zvuky příbuzné zpěvu. Tyto zvuky mohou být někdy v rozsahu až dvou oktáv, a proto jsou hlasivky od přírody připraveny na větší rozsahovou a dynamickou

¹⁶ Srov. TICHÁ, A. *Učíme děti zpívat*, s. 26-30

¹⁷ Srov. Tamtéž, s. 26-30

¹⁸ Srov. Tamtéž, s. 34-35

zátěž, než vyžaduje mluva. Původní jednotu hlasu můžeme narušit přetěžováním mluvní hlasové polohy.¹⁹

2.4.1 Rezonance

V rezonanci dostává hlas sílu a barvu. Dvě různé rezonance a jejich odlišnost si dítě uvědomuje hlavně vnímáním vibrací v určité části těla, ale také sluchem. Hlavová rezonance je pojem pro rezonanci, kterou tvoří tzv. maska a tzv. kopule. Maska proto, že tóny znějí v čele, v kořeni nosu a v lících. U kopule znějí vzadu v ústech, v nosohltanu a v temeni hlavy. Když děti mluví či zpívají v nižších tónech, ozve se u nich hrudní rezonance. Nikdy se nevytváří tlakem dechu, ale prosadí se to samo, když dítě zesílí dynamiku v nižší hlasové poloze. Propojením hrudní a hlavové rezonance vzniká správně tvořený tón. K tomuto propojení dojde pouze při uvolnění hrtanu. Jen tehdy se ozve měkký a zároveň plně znělý tón, který je tvořen pomocí propojení obou rezonancí.²⁰

¹⁹ Srov. TICHÁ, A. *Učíme děti zpívat*, s. 15-16

²⁰ Srov. Tamtéž, s. 17-19

3. LOGOPEDICKÁ PREVENCE A VÝVOJ ŘEČI

Logopedie jako vědní disciplína se řadí do širšího rámce vědního oboru speciální pedagogiky. Speciální pedagogika (defektologie) je nauka o výchově a vzdělávání jedinců stížených takovými vadami, které jsou na závadu rozvoji sociálních vztahů a mezilidské komunikace. Jde o jedince s vadami rozumovými, s vadami chování, s vadami sdělování, s vadami vidění a s vadami tělesnými, tj. vadami hybnosti. Pro všechny speciálně pedagogické disciplíny jsou jednotícím úsekem vady a poruchy mezilidské komunikace. Proto se logopedická péče uplatňuje i ve všech ostatních disciplínách speciální pedagogiky.²¹

Logopedie spolupracuje s řadou medicínských oborů, jako je foniatrie, otorinolaryngologie, neurologie, plastická chirurgie nebo psychiatrie. U těchto lékařských oborů jde o léčbu osob s narušenou komunikační schopností, zatímco v logopedii jde o výchovu.²²

3.1 VÝVOJ ŘEČI

Řeč je vlastní jen nám lidem. Není to snadná dovednost. Je velmi složitá a křehká. Naučit se ji ale musíme všichni, ať už chceme či nikoliv. A čím dříve a přirozeněji se ji naučíme, tím lépe. Společně se totiž začne rozvíjet i myšlení, paměť a společenské začlenění. Přirozenost vývoje řeči záleží hlavně na výchovném prostředí. V prostředí, kde řečový vzor chybí, se řeč u dítěte rozvíjí pomaleji, než v prostředí bohatém na podněty. Pro dítě je důležité, aby slyšelo kolem sebe klidnou, laskavou a správně vyslovovanou řeč. Základem je tedy s dětmi co nejvíce mluvit, ale také zpívat nebo popěvovat a říkat říkanky.²³

Nepřesná a nesprávná výslovnost je přirozeným jevem ve vývoji dětské řeči. Správná artikulace se vyvíjí od napodobovacího žvatlání až do úplného zvládnutí zvukové stránky jazyka. Je to postupný proces, který je ovlivněn výchovným prostředím, ale také hlavně individuálními schopnostmi dítěte. Pokud ale dítě nevyslovuje správně všechny hlásky ještě v posledním roce mateřské školy, je nejvyšší čas na zahájení systematické logopedické péče.²⁴

²¹ SOVÁK, M. *Logopedie předškolního věku*, s. 16

²² Srov. KLENKOVÁ, J. *Kapitoly z logopedie I*, s. 9

²³ Srov. BERANOVÁ, Z. *Učíme se správně mluvit*, s. 7

²⁴ Srov. Tamtéž, s. 9

3.1.1 Dialektická determinace vývoje řeči

MYŠLENÍ A VÝVOJ ŘEČI

Slovo je základní jednotkou jazyka i základní buňkou vědomí. To si uvědomovali lidé již ve středověku, a proto není náhoda, že slovo „logos“ znamenalo v řečtině jak „slovo“, ale i „myšlenku“. O vztahu mezi myšlením a řečí máme spousty teorií. Ke každé z teorií bychom našli jak příznivce, tak i odpůrce. Teorie identity ztotožňuje myšlení a řeč a naopak skeptická teorie tento vztah zcela popírá. Středovým názorem je tzv. teorie paralelismu. Konkrétními souvislostmi mezi vývojem myšlení a vývojem řeči se nejpodrobněji zabývali vývojoví psychologové. Podle Kurice je přelomovým obdobím ve vývoji řeči a myšlením 3. rok dítěte. Dítě začne chápat znaky a osvojuje si názvy předmětů. Do 8. roku života se inteligence dítěte rozvine až na 80% celkové úrovně. Rozvinou se hlavně řečové schopnosti. Typický je také rozvoj poznávacích zájmů a percepčních schopností. Všechny tyto schopnosti jsou v důsledku dialektických vazeb nejvíce zřetelné právě v řečových projevech dítěte.²⁵

MOTORIKA A VÝVOJ ŘEČI

Rozvoj motoriky je velmi důležitý jak pro řeč, tak také pro rozvoj poznávacích činností. Pokud se na proces mluvení budeme dívat jako na mechanický akt, zjistíme, že se jedná o velmi precizní a koordinovaný proces jemné motoriky řečového aparátu. Vztah mezi motorikou a řečí je jistě tedy očividný. Tento vztah funguje již u novorozence. Novorozenec má primární úlohu sání a žvýkání. Tuto úlohu má hlavně proto, aby si zajistil přijímání potravy, ale současně to také představuje jakýsi „trénink“ mluvních orgánů, který je pak později důležitý při vývoji řeči. Největší význam pro rozvoj artikulace má poloha dítěte. Tím, že dítě je schopné, ať už s oporou, či bez opory, udržet hlavu vertikálně, tedy vsedě, dokáže tak lépe a obratněji manipulovat s řečovým aparátem. Jazyk už neklesá vlastní vahou dozadu jako při poloze vleže.²⁶

²⁵Srov. LECHTA, V. *Symptomatické poruchy řeči u dětí*, s. 16-19

²⁶Srov. Tamtéž, s. 19-20

ZRAK A VÝVOJ ŘEČI

Jaký význam má zrakové vnímání pro rozvoj řeči, lze ukázat na několika příkladech. Jedním z nich je ten, že zrakové podněty provokují dítě k vokalizaci a později k žvatlání či jiným hlasitým a řečovým projevům. Dále je odezírání pohybů mluvidel od dospělých důležitým aspektem k osvojení si artikulace.²⁷

SLUCH A VÝVOJ ŘEČI

*Sluchové vnímání má v dialektice analyzovaných vlivů, které jsou nevyhnutelné pro osvojení řečové schopnosti skutečně výjimečné postavení. Proto si lidé už dávno všimli dialektické vazby sluchu a řeči. Při vrozené hluchotě, bez existence sluchu, se nemůže spontánním způsobem rozvinout mluvená, zvuková řeč.*²⁸

Reakcí, kterou novorozené dítě reaguje na okolní svět, je právě sluch. I když v prvních dnech dítě nereaguje na slabé nebo středně silné zvuky kvůli plodové vodě, která se ještě nachází v uších, na silné zvukové podněty reaguje například trhnutím těla, změnou dýchání či celkovým vzrušením. Po dvou nebo třech týdnech dítě dokáže reagovat už i na střední nebo slabé podněty.²⁹

3.1.2 Potenciál rozvoje

EXPERIMENTACE

Již v nejranějším věku dítěte je experimentace velmi důležitá aktivita. Dítě při experimentaci provádí zkusmé pohyby těla, které mohou být doprovázeny prohlížením předmětů či osaháváním. Tím se dítě seznamuje se svým nejbližším okolím a již ve dvou měsících poznává matčinu tvář, ale i hlas. Největší význam má pro dítě však do 3. roku života, kdy například při krmení se dítě snaží experimentovat s tím, jak dostat lžici do pusy, přičemž ji různě našpuluje nebo otevírá. Po 3. roce života se u dítěte z experimentace stává hra, stejně tak jako z nahodilého žvatlání srozumitelná řeč. Experimentace s vývojem řeči může tedy souviset buď nepřímo, nebo přímo. Nepřímo pomocí náhodných pohybů, které rozvíjí například jemnou motoriku. Dumláním,

²⁷ Srov. LECHTA, V. *Symptomatické poruchy řeči u dětí*, s. 22

²⁸ Tamtéž, s. 24

²⁹ Srov. Tamtéž, s. 25

žvýkáním, žvatláním, špuřením či vokalizací dochází k rozvoji řeči pomocí experimentace přímo.³⁰

STIMULACE

Stimulaci řečového vývoje se v dnešní době věnuje stále větší pozornost. A to z toho důvodu, aby u vývoje řeči, který je tzv. v normě, se na toto nepřestávala dávat pozornost, ale aby vývoj probíhal nadále a nedošlo ke stagnaci či retardaci vývoje. Na „ideálním“ průběhu vývoje řeči se podílí každý pozitivní podnět, který stimuluje a provokuje dítě k jakémukoliv verbálnímu či neverbálnímu projevu. Průběh stimulace jde ruku v ruce také s experimentací či imitací. Stimulace vývoje řeči musí být multisenzorická. Dominujícími smysly podněcování jsou sluch a zrak. Možnosti stimulace se s přibývajícím věkem dítěte mění, protože čím starší dítě je, tím jsou pro něj možnosti podněcování prostředím pestřejší.³¹

IMITACE

Imitace neboli mechanismus napodobování je jedním z úplně prvních mechanismů, díky kterým si dítě začne osvojovat komunikační schopnosti. Napodobování může být neuvědomělé nebo také vědomé a záměrné. U imitace hraje velkou roli jak sluch, tak i zrak. Například kojeneček se snaží napodobovat zvuky po rodičích. A i když jsou to ze začátku jen zvuky nepřiraditelné k žádnému jazyku žádného národa, postupně se z těchto zvuků u dítěte stávají hlásky mateřského jazyka. Zároveň od dospělých okoukává a napodobuje pohyby mluvidel a mimiku. Behaviorismus považuje právě imitaci za základní proces osvojování mateřského jazyka. Děti nejdříve napodobují přízvuk a melodii a až pak dokonalou výslovnost hlásek. Je to z toho důvodu, že melodie a rytmus jsou nejstaršími prvky řeči.³²

3.1.3 Úrovně řečového vývoje

Máme několik přístupů, jak zkoumat řečový vývoj. Nejčastějším přístupem je popis jednotlivých stadií. Například Lechta popisuje jednotlivé úrovně od 1. do cca 5. roku dítěte. Jedná se o období pragmatizace, sémantizace, lexemizace, gramatizace

³⁰ Srov. LECHTA, V. *Symptomatické poruchy řeči u dětí*, s. 31-32

³¹ Srov. Tamtéž, s. 33

³² Srov. Tamtéž, s. 34-35

a období intelektualizace. Toto schéma umožňuje při vyšetření dítěte alespoň přibližně dítě zařadit do jedné z úrovní.³³

NEVERBÁLNÍ – PŘEDVERBÁLNÍ ÚROVEŇ

Neverbální úroveň trvá přibližně do jednoho roka věku dítěte, protože po 1. roce dítě začne již vyslovovat svá první slova. Předverbální projevy se vážou na budoucí zvukovou mluvenou řeč, budoucí slova dítěte. Neverbální projevy zahrnují ale širší škálu projevů. Zahrnují projevy jak zvukové, tak i nezvukové a tyto projevy nemusí vždy souviset s budoucími slovy dítěte. Neverbální komunikace přetrvává u lidí po celý život v různých formách projevů, zatímco předverbální projevy jsou později nahrazeny projevy verbálními. To znamená, že v procesu komunikace pozorujeme u dětí neverbálně-předverbální projevy, tak u dospělých jsou to již neverbálně-verbální projevy. Neverbální komunikaci by se měla věnovat velká pozornost, a to z toho důvodu, že neverbální komunikace je dominující komunikační kanál při nejrůznějších poruchách řeči. Například děti neslyšící nebo děti s těžkou formou mozkové obrny. U dětí s poruchou chování se v anamnéze často zjišťuje, že neverbální komunikace byla nedostačující již v raném dětství. Projevů neverbální komunikace je celá řada. Patří sem haptika, která představuje například pohlazení druhého. Gestika – kulturně stanové pohyby a polohy těla (například pokývnutí hlavy v naší kultuře znamená souhlas). Mimika – vyjádření citů a emocí skrze naši vlastní tvář). Neverbální komunikace probíhá u dítěte již v prenatálním období. Dítě tak komunikuje s matkou. Matka si toho vědoma být může, nebo nemusí. Pohyby celého těla dítěte a kopání do břicha matka jistě zpozoruje. Dítě ale komunikuje s matkou i cévní cestou. Výměnu látek si matka neuvědomuje. Někteří odborníci považují i kojení za jistý druh komunikace, protože při něm dochází u dítěte k velkému množství příjemných dotyků s matkou. Uvádí se také, že existuje zvláštní citová a náladová reakce, a že dítě celkově reaguje na duševní stav matky. Když z matky vycítí citové změny či napětí, stává se také neklidným. Tyto reakce a vnímání jsou prvním komunikačním poutem mezi matkou a dítětem.³⁴

³³ Srov. LECHTA, V. Symptomatické poruchy řeči u dětí, s. 36-37

³⁴ Srov. Tamtéž, s. 36-38

VERBÁLNÍ ÚROVEŇ

Verbální úroveň začíná opravdu verbálním projevem, tedy prvním slovem dítěte. Klíčové aktivity zde jsou takové, které osvojují rozličné roviny mateřského jazyka. Například roviny lexikální, sémantické, pragmatické atd. V některých oblastech může zdokonalování na této úrovni trvat vlastně po celý život. Dítě v období kolem jednoho roku začíná verbální komunikaci právě tím, že říká svá první zcela jednoduchá slova. Typické je také vyjadřování pomocí citoslovce, které vyjadřují jak samozřejmě zvuky, tak také pocity. Jedno citoslovce může mít i několik významů v určitých situacích. Kolem dvou let dítě začíná pomocí slov a mluvení poznávat více svět kolem sebe a také se o něj velmi aktivně zajímá. Začíná tzv. první věk otázek, kdy nejčastějšími tázacími slovesy je: „Proč?“, „Kdo?“ a „Co?“. Dítě také začíná tvořit dvojslovné věty. Kolem 3. roku života dítě ví a umí říct, jak se jmenuje, ale často o sobě děti hovoří ve 3. osobě. Dále dítě umí pojmenovat nejběžnější předměty denní potřeby, je schopné pojmenovat časové úseky a učí se chápat komunikační poslání řeči. Mezi 4. a 5. rokem dítě umí správně přiřadit některé protiklady, umí nazpaměť básně, jeho slovní zásoba se velmi rozšiřuje, umí identifikovat barvy a ukazovací zájmena nahrazuje pravými jmény či názvy. Dítě v posledním ročníku mateřské školy ovládá cca 2500–3000 slov. Dokáže vysvětlit, co a jak se používá a proč. Dokáže správně reprodukovat i dlouhou větu a dokáže převyprávět poměrně dlouhý příběh. V tomto věku dítě připravujeme na nástup do školy. Pokud tedy vnímáme, že dítě má nesprávnou výslovnost některých hlásek, či jiný problém v komunikaci a řeči, je nejvhodnější čas na návštěvu logopeda.³⁵

3.2 LOGOPEDICKÁ PREVENCE V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU

Logopedická prevence je osvětové působení nejen ve smyslu předcházení poruchám komunikačních schopností, ale i ve smyslu pokynů pro optimální stimulaci řečového vývoje.³⁶

³⁵ Srov. LECHTA, V. *Symptomatické poruchy řeči u dětí*, s. 45-50

³⁶ KLENKOVÁ, J. *Kapitoly z logopedie I*, s. 9

Logopedická prevence se dělí na primární a sekundární. Primární prevence probíhá u zdravých dětí, které se musí naučit mluvit a musí si správné komunikační návyky osvojit. Sekundární prevence je u jedinců s narušenou komunikační schopností. Úkolem sekundární prevence je věnovat jedincům takovou speciální péči, aby dokázali zlepšit své nedostatky a nedošlo tak u nich k deformaci osobnosti. O prevenci by se měli také zajímat pedagogičtí pracovníci předškolních i školních zařízení a rodiče, protože při správném vývoji řeči podporujeme i duševní vývoj dítěte, tedy celou jeho osobnost.³⁷

3.2.1 Orientační logopedické vyšetření

Orientační logopedické vyšetření není odborné logopedické vyšetření, ale jedná se o orientační vyšetření pro potřebu pedagoga. Vyšetření, které provádí logoped, má za cíl stanovit diagnózu u dítěte s poruchami komunikačních schopností. Pedagogický pracovník k tomuto není oprávněn.³⁸

ANAMNÉZA

V anamnéze zjišťujeme osobní údaje dítěte, rodinné a sociální prostředí, ve kterém žije a údaje o rodině. Proto rozlišujeme anamnézu osobní a rodinnou. V rodinné anamnéze se snažíme zjistit nejrůznější poruchy a nemoci. V osobní anamnéze zjišťujeme veškeré informace o dítěti již od prenatálního věku. Ptáme se tedy na průběh těhotenství, porod, vývoj dítěte, kdy začal sedět, kdy řekl své první slovo apod. Dále zjišťujeme podmínky prostředí, ve kterém dítě žije a vyrůstá. Zajímá nás tedy vztah dítěte k sourozencům a rodičům, zda má dítě nějaké kamarády, zda má správný řečový vzor v rodině či jestli není citově zanedbané.³⁹

3.2.2 Přípravná cvičení

DECHOVÁ A FONAČNÍ CVIČENÍ

Dechová cvičení provádíme proto, abychom prohloubili fyziologicky správný vdech a výdech při mluvení. Tato cvičení provádíme většinou formou hry a často také v kombinaci s hlasovým cvičením neboli fonačním. Správné dýchání je u dětí důležité

³⁷ Srov. KLENKOVÁ, J. *Kapitoly z logopedie I*, s. 9-10

³⁸ Srov. Tamtéž, s. 46

³⁹ Srov. Tamtéž, s. 46

nejen při mluvení nebo zpěvu, ale také má vliv na vývoj hrudního koše, na správné držení těla nebo na zásobování kyslíkem všech orgánů. Při dechových cvičeních dodržujeme několik zásad. Velmi důležité je, abychom cvičení prováděli ve vyvětrané a bezprašné místnosti. Při cvičení se nezaměřujeme jen na nácvik správného vdechu a výdechu, ale také na osvojení si řečového dýchání.⁴⁰

ROZVOJ MOTORIKY

Poruchy motoriky se u dětí promítají do jemných mechanismů řeči, a proto u dětí rozvíjíme hrubou a jemnou motoriku a motoriku mluvidel. Hrubá motorika zahrnuje pohyblivost celého těla. Hrubou motoriku zdokonalujeme při chůzi, různých poskocích, při hrách s míči, při podlézání předmětů atd. Rozvíjení jemné motoriky je stejně tak důležité jako rozvíjení motoriky hrubé. A to z toho důvodu, že potřebujeme připravit dítě na psaní, ale také proto, že funkce ruky má velmi významnou souvislost s řečí. K rozvoji jemné motoriky používáme nejčastěji kreslení, modelování, stavebnice, mozaiky nebo různé sebeobslužné činnosti jako je zavazování tkaniček, zapínání knoflíků či zapínání zipu. Rozvíjíme také artikulační orgány, tedy mluvidla. Rty trénujeme nafukováním tváří, foukáním na proužek papíru nebo zaokrouhlováním rtů. Čelist procvičujeme nejčastěji žvýkáním. Nesmíme zapomínat ani na jazyk. Z jazyka můžeme vytvořit trubičku, napodobit s ním čištění zubů či olíznout si s ním rty. Do jemné motoriky patří také grafomotorika. Grafomotorická cvičení jsou pohybová cvičení týkající se horních končetin, při kterých je pohyb zaznamenán graficky. Cviky dítě nejdříve provádí celou paží a později prstem. Nejčastěji jsou to cvičení založena na kroužení jedním nebo oběma směry, čmárání jedním směrem nebo napodobování tvaru čísla osm.⁴¹

ROZVÍJENÍ FONEMATICKÉHO SLUCHU

Věnovat péči rozvoji fonemického sluchu u dětí je důležité jak v předškolním věku, tak i při nástupu dětí do školy, protože fonemický sluch je důležitý při rozvoji řeči. Je mnoho způsobů, jak fonemický sluch rozvíjet. Děti mohou identifikovat různé zvuky poslepu jako např. mačkání papíru, přelévání vody z jedné sklenice do

⁴⁰ Srov. KLENKOVÁ, J. *Kapitoly z logopedie I*, s. 52

⁴¹ Srov. Tamtéž, s. 53-56

druhé, lámání dřivek apod. Další možnost je rozvíjení sluchu pomocí hry na Orffové nástroje. Úkolem dětí je uhodnout, co za nástroj hraje.⁴²

VÝCHOVA SPRÁVNÉ VÝSLOVNOSTI

Správnou výslovnost mohou výchovou ovlivňovat rodiče i učitelé u dětí předškolního i mladšího školního věku (tehdy mluvíme o logopedické prevenci). Hravou formou mohou provádět cvičení dechová, fonační, cvičení na rozvoj sluchového vnímání, průpravná artikulační cvičení. Těmito cvičeními mohou ovlivnit většinu nedostatků ve výslovnosti dětí předškolního věku. Nesmí se však jednat o vadnou výslovnost. V případě vadné výslovnosti je nutná péče logopeda.⁴³

K rozvoji správné výslovnosti jednotlivých hlásek u dětí je také vhodné používat situační, tedy dějové obrázky. Rozvíjíme tak gramatickou strukturu a pomáhají při tvoření vět. Nikdy nesmíme děti nutit jen opakovat jednotlivá slova či věty, protože děti mohou ztratit o činnost zájem. Proto k rozvoji řeči, ale i dýchání či rytmu využíváme různá říkadla, básně, písničky, pohybové hry atd.⁴⁴

⁴² Srov. KLENKOVÁ, J. *Kapitoly z logopedie I*, s. 56

⁴³ Srov. Tamtéž, s. 58

⁴⁴ Srov. Tamtéž, s. 64

4. PORUCHY ŘEČI

4.1 OPOŽDĚNÝ VÝVOJ ŘEČI

Každý rodič u svého dítěte čeká na jeho první slovo s jistým napětím. První slovo, ale většinou nebývá ani slovem jako takovým. Většinou se jedná o nějaký zvuk, který se zcela jasně váže k nějaké osobě, předmětu či situaci. Zpravidla chlapci řeknou své první slovo až kolem druhého roku života. Někdy se sice první slovo objeví kolem jednoho roku, ale vývoj řeči ustane a na delší dobu se zcela zabrzdí. Hranice, kdy končí období prodloužené fyziologické nemluvnosti je ve třech letech věku dítěte. Pokud dítě nezačne ve třech letech mluvit či mluví podstatně méně, než je v tomto věku běžné, jedná se o opožděný vývoj řeči.⁴⁵

4.1.1 Příčiny opožděného vývoje

Příčin opožděného vývoje řeči je nespočet. Nejčastější příčinou je ale sociální prostředí. Dítě potřebuje v rodině kontakt a chce vést rozhovory, dožaduje se toho. Pokud je ale opakovaně odmítáno a samo se časem přesvědčí, že jeho signály nejsou vyslyšeny, přestává se snažit a mít zájem. Podobně jsou na tom děti, které trpí nedostatkem citových vazeb, tedy citovou deprivací. U nich se dost těžko uplatňuje přirozená zvědavost a potřeba získávat nové informace. Zcela zbytečnou příčinou je tedy nedostatek mluvního kontaktu, kdy rodiče na dítě nemají čas, málo si s ním hrají anebo je celé hodiny odkázáno jen samo na sebe. Při opravdu extrémních případech nedostatku mluvního kontaktu může dojít až k nenávratné ztrátě. Příkladem jsou osudy dětí, které byly vychovávány zvířaty. Pozdější návrat dožití s lidmi současně se soustředěnou odbornou péčí nestačil na to, aby se děti zbavily dosavadního způsobu života a řeč si zpětně osvojily. Opakem je nadbytečná péče o řeč. Ta často doprovází velmi pečlivou výchovu. Dítě sice má širokou slovní zásobu, ale ve své podstatě ji nemá kdy využít, protože stačí naznačit a rodič jeho přání splní. Dítěti tak chybí vlastní akce a touha sdělovat. Daleko častěji se také setkáváme s oligofrenií. Oligofrenie je porucha intelektu různého stupně. V těchto případech je tedy rozvoj řeči také značně opožděn či omezen. Zapomínat bychom neměli ani na autismus či autistické rysy. I v těchto případech se rozvoj řeči opoždí a to z důvodu omezené

⁴⁵ Srov. KUTÁLKOVÁ, D. *Logopedická prevence*, s. 131

schopnosti dětí navazovat těsnější citové vztahy. U zhruba jedné třetiny případů opožděného vývoje řeči je příčinou dědičnost.⁴⁶

4.2 DYSFÁZIE

Dysfázie je porucha, při které je prvním a také hlavním příznakem opoždění řeči. Porucha postihuje řeč jako celek. Příčinou je nejčastěji nezralost či poškození fungování centrální nervové soustavy. Další příčiny může být také to, že matka dítěte měla rizikové těhotenství, při porodu se objevily komplikace anebo je dítě nedonošené.⁴⁷

Dle toho, v jaké části mozku se nachází zdroj potíží, závisí stupeň poruchy. Nejtěžší stupeň poruchy se označuje jako nemluvnost. Mluvená řeč dítěte se nijak nerozvíjí. Dítě komunikuje jen skrze pohyby a hlas. Pokud je poškozena i centrální část reflexního okruhu, je těžce postiženo i porozumění řeči, a tím pádem stagnuje také rozumový vývoj. Střední stupeň se označuje jako těžká dysfázie. U dětí se řeč sice vyvíjí, ale velmi pomalu a později. To, co se ostatní děti naučí jen pomocí napodobování, si děti s těžkou dysfázií osvojují velmi těžce a pracně. Paradoxem je, že děti s lehčím typem poruchy mají největší subjektivní potíže. Důvodem je to, že lehčí typ poruchy bývá často označován jako dyslalie. Jenže metody, které se používají u poruch výslovnosti, u této poruchy nestačí a nezabírají. Dítě se snaží, ale výsledky nejsou nijak viditelné. Na dítě se tak mohou sypat výčitky jak z jeho strany, tak ze strany ostatních.⁴⁸

4.3 DYSLÁLIE

Dyslalie neboli patlavost, je vadná výslovnost jedné nebo více hlásek.⁴⁹

Jestliže dítě neumí vyslovit jen málo hlásek (L, R, Ř), jedná se o prostou dyslalii. Pokud ale dítě neumí či nevyslovuje více hlásek, nazýváme to mnohočetnou patlavostí.⁵⁰

⁴⁶ Srov. KUTÁLKOVÁ, D. *Logopedická prevence*, s. 131

⁴⁷ Srov. Tamtéž, s. 131-133

⁴⁸ Srov. Tamtéž, s. 137

⁴⁹ Srov. SOVÁK, M. *Logopedie předškolního věku*, s. 137-139

⁵⁰ Srov. BERANOVÁ, Z. *Učíme se správně mluvit*, s. 155

4.3.1 Příčiny dyslálie

Na správnou výslovnost má hlavní vliv výchovné prostředí, ve kterém dítě žije. Někteří rodiče si špatné výslovnosti nevšímají a nechávají její nápravu přirozenému průběhu. Naopak mohou být ale tací rodiče, kteří nesprávné výslovnosti věnují velikou pozornost a dítě za ni kárají. To dětem není příjemné a může to u nich vyvolat až protestní reakce. Podobně jsou na tom děti s nedostatkem citových vztahů. Nevytváří se u nich základ pro mezilidskou komunikaci, zůstávají nedostatky ve vyjadřování a také ve výslovnosti. Další příčinou vadné výslovnosti může být také nedostatek hudebního nadání. A s tím spojen nedostatek vrozené schopnosti rozeznávat a v paměti udržovat slyšené zvuky. Mezi další příčiny dyslálie patří i potlačování své přirozené laterality. Mezi výslovností a hybností je potvrzen důležitý vztah.⁵¹

4.3.2 Typy dyslálie (patlavosti)

Pokud dítě vyslovuje špatně jen jednotlivé hlásky, jedná se o patlavost hláskovou. Pokud celé slabiky, tak ji nazýváme patlavostí slabikovou. Zda celá slova, hovoříme o patlavosti slovní. Hlásková patlavost se dále dělí na tzv. mogilálii a tzv. parálii. Při mogilálii dítě hlásku netvoří či vynechává. Pokud dítě hlásku nahrazuje hláskou jinou, jde o parálii. Zvláštním typem dyslálie je tzv. specifická asimilace. Asimilace znamená připodobnění. Dítě tedy dovede správně vyslovit určité hlásky izolovaně či ve slově, ale připodobňuje výslovnost jejich variantám, které se v daném slově vyskytují. Tato asimilace je dvojího druhu. Asimilace sykavek obojí řady, kdy dítě slovo „smíšek“ vysloví jako „šmíšek“. Při asimilaci tvrdých a měkkých slabik dítě slovo „hostiny“ vysloví jako „hostyny“ nebo naopak jako „hostini“. V pozdějším věku se toto projeví i u psaní, kdy hovoříme o tzv. dysortografii.⁵²

4.4 KOKTAVOST

Koktavost je závažná porucha řeči. Má mnoho podob a také mnoho příčin. Koktavost se vyskytuje převážně u dětí, kde převládá přísná a citově chladná výchova, než u dětí, které jsou vychovávány v toleranci a harmonii. Jedná se také o poruchu, o které, i přes její vážnost, nemá zatím spousta rodičů a mnohdy ani pedagogů dostatek znalostí. Často se totiž domnívají, že sama s věkem vymizí.⁵³

⁵¹ Srov. SOVÁK, M. *Logopedie předškolního věku*, s. 17

⁵² Srov. Tamtéž, s. 155-156

⁵³ Srov. KUTÁLKOVÁ, D. *Logopedická prevence*, s. 156-157

4.4.1 Základní formy kocktavosti

Existují čtyři základní formy kocktavosti.⁵⁴

KOKTAVOST Z NABODOBENÍ

Tato forma kocktavosti je dost neobvyklá. Objevuje se převážně u nervově labilních dětí. Projevuje se také ale u hysterických dospělých osob. U dětí se kocktavost objevuje z toho důvodu, že kocktá v určité situaci některý z jejich mluvních vzorů, zpravidla rodič. Rodič například v rozčileném stavu kocktá a dítě to poté napodobuje.⁵⁵

KOKTAVOST V PŘEUČOVÁNÍ LEVÁCTVÍ

V současnosti již ubývá tendence přecvičovat leváctví na praváctví. Přesto se takové případy ještě najdou. Tím, že dítěti není dovoleno uchopovat předměty dle jeho přirozenosti, stává se poté v mnoha případech, že to v nich vyvolá agresi, která může být doprovázena kocktavostí.⁵⁶

KOKTAVOST Z ORGÁNOVÉHO POSTIŽENÍ

Tato forma kocktavosti se většinou objeví, až když veškeré pokusy o nápravu řeči selžou. Poté je řešením poskytnutí výchovně ochranné péče a také naučit dítě, že není důležité mluvit plynule, ale že je důležité se nebát celkově komunikovat s ostatními, i když s občasným zadržáváním. Případů s touto formou ale naštěstí není tolik, protože orgánové postižení CNS se většinou projeví i jinak než jen kocktavostí.⁵⁷

KOKTAVOST VÝVOJOVÁ

Vývojová neboli neurotická kocktavost je nejčastější formou kocktavosti. Příčinou jsou duševní úrazy, které přímo či nepřímou postihují komunikaci. Jedná se například o děti, které začaly kocktat po úleku, po potrestání násilím nebo zavření v izolované místnosti.⁵⁸

4.4.2 Příčiny kocktavosti

Jedno z rizikových období, kdy dítě začne kocktat je období 3–5 let věku dítěte. Je to proto, že na děti jsou zvýšené nároky a velmi rychle až překotně se začíná vyvíjet

⁵⁴ Srov. SOVÁK, M. *Logopedie předškolního věku*, s. 102

⁵⁵ Srov. Tamtéž, s. 144

⁵⁶ Srov. Tamtéž, s. 144

⁵⁷ Srov. Tamtéž, s. 144

⁵⁸ Srov. Tamtéž, s. 145

řeč. Dalším klíčovým obdobím je nástup dítěte do školy. Na dítě jsou znovu kladeny velké nároky, začíná být zodpovědné samo za sebe a přechází od hry k povinnostem. Riziko koktavosti je tedy u každého dítěte, přesto se ale objeví jen u některých. Zpravidla u dětí nervově labilních, tedy velmi plačtivých a s pevnou vazbou na svou matku. Lze u těchto dětí také pozorovat řadu neurotických projevů, jako jsou poruchy spánku nebo opakované kousání nehtů. Velmi častou příčinou koktavosti je nějaký traumatizující zážitek. Většinou je to úlek. Na dítě nečekaně vyskočí pes, je svědkem nějaké nehody, kamarádi ho z legrace zavřou do tmavé místnosti, nebo dojde k úmrtí blízkého člověka. Nemusí jít ale vždy jen o negativní pocity. Některé děti mohou mít šok či trauma z radosti. Například dostanou hračku, o které byly tak moc přesvědčovány a smířeny s tím, že ji nedostanou. Když ji tedy následně dostanou jako dárek, neumí tyto pocity zpracovat. Proto je třeba tomuto věnovat zvýšenou opatrnost hlavně při slavení svátků Mikuláše nebo Vánoc. Protože i dítě, které ví, že za maskou se ukrývá někdo známý, se může velmi bát. Navíc jsou před ostatními reflektovány jeho hříchy.⁵⁹

⁵⁹Srov. SOVÁK, M. *Logopedie předškolního věku*, s. 145

5. NAVRŽENÍ TÝDENNÍHO PLÁNU

5.1 CHARAKTERISTIKA A CÍL PLÁNU

Zvolila jsem navržení týdenního plánu pro mateřskou školu. Plán je navržen tak, aby zahrnoval jak hudební činnosti, tak činnosti rozvíjející řeč a výslovnost. Plán není nijak věkově omezen, proto je vhodný pro jakoukoli třídu mateřské školy. Každý den se plán zaměřuje na jedno konkrétní písmeno, které nejčastěji dětem způsobuje potíže při vyslovování. Plán je rozdělen na několik částí.

Jako první začneme každý den s uvolňovacím, aktivizačním a koordinačním cvičením. Tato cvičení zařazujeme na začátek proto, že navozují výchozí podmínky pro práci s hlasem. Uvolňují atmosféru a probouzí spontánní zájem dětí.⁶⁰

Jako další provedeme dechové cvičení. Po dechovém cvičení přijde na řadu cvičení artikulační, kterému věnujeme nejvíce času ze všech částí. Před samotným zpěvem musíme ještě zvolit a ukázat dětem správné držení těla při zpěvu. Může to být pěvecký postoj, pěvecký sed či klek na patách. Na konec si s dětmi zazpíváme píseň, která má notoricky známou melodii a je zaměřena na konkrétní písmeno. Píseň doprovází vždy na klavír či klávesy paní učitelka. Děti doprovází píseň každý den jiným nástrojem.

Cílem plánu je zábavnou formou pomocí zpěvu a hudebních nástrojů rozvíjet řeč dětí, rozšiřovat jejich slovní zásobu a zlepšit výslovnost.

5.2 TÝDENNÍ PLÁN

5.2.1 Pondělí

Téma: písmeno T

Hudební nástroj: triangl

Název písně: Na mopedu

UVOLŇOVACÍ, AKTIVIZAČNÍ A KOORDINAČNÍ CVIČENÍ

Loutky na provázku

⁶⁰ Srov. TICHÁ, A. *Učíme děti zpívat*, s. 74

Cíl: Cílem této činnosti je navozování a vědomé vnímání pocitu napětí a uvolnění.

Motivace: Paní učitelka dětem řekne, ať si představí, že jsou loutky, a že na temeni mají provázek, který je tahá nahoru. Může se ale stát, že se lanko přetrhne.

Děti provádí cvičení vstoje. Začnou se vyťahovat na špičky co nejvíce nahoru, protože je tahá lanko. Najednou se lanko přetrhne. Děti ruce povolí dolů, spadnou jim. Několikrát opakujeme.

DECHOVÉ CVIČENÍ

Každému dítěti dáme do ruky jedno peříčko. Paní učitelka řekne a ukáže dětem, jak do něj budou foukat. Pozvolný výdech a nádech, aby se peříčko dlouho chvělo. Několikrát opakujeme.⁶¹

ARTIKULAČNÍ CVIČENÍ

1. Nadechni se a napodob dlouhé troubení autem: TÚÚÚ TUTÚÚÚ
2. Jede motorka: -t -t -t -t -t,
3. Pohrozíme: tytyty, tytyty
4. Ke slabice AU přidej slabiku TO. Co vznikne za slovo?
5. Ke slabice LÉ přidej slabiku TO. Co vznikne za slovo?
6. Opakuj po větách: Táta vítá tetu a Tondu. Bětka mete. Teta topí. Táta tepe koberec. Vítáme léto. Vítek je tady.
7. Rozlišujeme hlásky d a t: ten – den, dám – tam, padá – pátá, ledy – lety, duje – tu je, dudy – tudy⁶²

PĚVECKÝ POSTOJ

Děti stojí ve stoji mírně rozkročeném. Chodidla mají plně zapřena do země a váhu těla mají rozloženou do obou nohou. Hrudní koš je mírně vypjatý, ramena jsou uvolněna. Ruce mají spuštěná kolem těla. Hlava je vzpřímená.⁶³

⁶¹ Srov. TICHÁ, A. *Učíme děti zpívat*, s. 75-76

⁶² Srov. DOLEJŠÍ, P. *Jak se naučit správně vyslovovat*, s. 58,
Srov. KREJČÍKOVÁ, J., KAPROVÁ, Z., *Náměty pro logopedickou prevenci*, s. 10

⁶³ Srov. TICHÁ, A. *Učíme děti zpívat*, s. 78

NÁCVIK PÍSNĚ

Paní učitelka dětem jako první zahraje a zazpívá celou píseň sama. Poté je naučí slova písně. Slova písně je učí vždy po menších částech. Konkrétně v této písni po větách. Naučený kousek písně pak s dětmi paní učitelka zazpívá s doprovodem klavíru. Když umí děti píseň celou i za doprovodu klavíru, rozdá paní učitelka dětem triangly. Vysvětlí jim, jak nástroj držet a jak na něj hrát. Poté se společně domluví, kdy nástroj v písni použijí. V této písni se nástroj použije na slova: „Editou“ a „pojedu“ (viz Příloha I.).

5.2.2 Úterý

Téma: písmeno Č

Hudební nástroj: bubínek

Název písně: Obličej

UVOLŇOVACÍ, AKTIVIZAČNÍ A KOORDINAČNÍ CVIČENÍ

MEDVĚDI SE KOLÉBAJÍ

Cíl: Tvoření hlasu s aktivně uvolněným tělem, volný výdech

Motivace: Paní učitelka dětem řekne, ať si představí, že jsou medvědi a že si zkusí, jaké zvuky může medvěd vydávat

Děti stojí rozkročmo, pánev je podsazená. Mírně pokrčí kolena, což dětem usnadní houpavé pohyby těla. Děti přenáší váhu z jedné nohy na druhou a začnou se kolébat. Do toho jim paní učitelka říká, jaký zvuk medvěd vydává. Začínáme brumláním. Poté funíme jako starý medvěd – slyšitelně vypouštíme zvuk na „fufufu“. Jako další je medvěd našťvaný, bručíme našťvaným tónem. Pak je medvěd překvapený: „hoo“ „huuu“.⁶⁴

DECHOVÉ CVIČENÍ

Děti udělají hluboký nádech nosem. Při výdechu se snaží říct co nejvíce slov. Je vhodné začít od jednoho nebo dvou slov a v dalším kole zase jedno slovo přidat. Např. v prvním kole při výdechu děti řeknou „černá kočka“. Při druhém výdechu přidají „velká“ a takto pokračují dále.⁶⁵

⁶⁴ Srov. TICHÁ, A. *Učíme děti zpívat*, s. 77

⁶⁵ Srov. PEKAŘOVÁ, E., *Artikulační cvičení*[online]. Dostupné z<https://www.mszelechovice.cz/wp-content/uploads/2020/06/svp-LOGOPEDIE-Dok%C3%A1%C5%BEu-to->

ARTIKULAČNÍ CVIČENÍ

1. Vyšpul rty a vyslovuj souhlásku c, hrot jazyka směřuje nahoru k přednímu patru
2. Vyslovujeme písmeno č se samoláskami: „čučuču“, „čačača“, „čečeče“
3. Voláme na kočičku: „čičiči“ „čičíí“
4. Rozlišujeme souhlásky: cap – čáp, cín – čin, pec – peč, klícka – klička
5. Opakuj slova: koláč, čáp, čuník, babička, člověk, domeček, víčko, čmeláček
6. Opakuj věty: Kočí bičem točí. Babička tančí. Kočička pije mlíčko. Dědeček má čaj. Ovčák vede ovečky.
7. Nauč se a přeříkej říkanku: Čí má očka, černá kočka?
Čí má oči, čí? Oči kočičí. ⁶⁶

PĚVECKÝ POSTOJ

Děti se posadí na kraj židle. Chodidla zapřená do podlahy a nohy mírně předsunuty a rozkročeny zhruba na délku šíře ramen. Žáda jsou vzpřímená. Ruce mají děti volně položené v klíně, nikoli na kolenou. ⁶⁷

NÁCVIK PÍSNĚ

Paní učitelka opět dětem nejdříve celou píseň přehraje a zazpívá sama. Poté se s dětmi po malých částech naučí text písně. Když děti text umí a píseň si společně několikrát přehrály, rozdá paní učitelka dětem hudební nástroje. K této písni je to bubínek. Paní učitelka dětem vysvětlí, kdy nástroj v písni použijí. Děti použijí bubínek na slova: „oči“, „čelo“ a „obočí“. Paní učitelka píseň doprovází celou dobu na klavír či klávesy (viz Příloha II.).

[%C5%99%C3%ADct.pdf?fbclid=IwAR2hbjeIMt4DgiczEuKseoTWAzssZZsHg__gg06QNmtJP
Gnq8QbMPwNg4AQ](#)

⁶⁶ Srov. KREJČÍKOVÁ, J., KAPROVÁ, Z. *Náměty pro logopedickou prevenci*, s. 57

Srov. DOLEJŠÍ, P. *Jak se naučit správně vyslovovat*, s. 72-73

Srov. ŠÁCHOVÁ, I. *Zábavná logopedie*, s. 41

⁶⁷ Srov. TICHÁ, A. *Učíme děti zpívat*, s. 78

5.2.3 Středa

Téma: písmeno L

Hudební nástroj: dřívka

Název písně: Evelína

UVOLŇOVACÍ, AKTIVIZAČNÍ A KOORDINAČNÍ CVIČENÍ
SETŘÁSÁME SNÍH

Cíl: Uvolnění těla a poznávání částí těla

Motivace: Paní učitelka namotivuje děti tím, že ať si představí, že jsme venku a zastihla nás velká sněhová vánice. Je třeba ze sebe sníh dostat dolů, než půjdeme domů.

Děti stojí a na pokyn dospělého uvolní jednotlivé části těla. Nejdříve setřásneme krouživými pohyby sníh z hlavy. Poté z ramen, ze zad a z nohou. Následně dá paní učitelka prostor dětem, aby vymyslely, odkud mohou sníh ještě setřást.⁶⁸

DECHOVÉ CVIČENÍ

Procvičujeme změnu intenzity a délky výdechu

- Foukáme polévku – nádech nosem, výdech našpulenými rty – dech je co nejdelší
- Vítr do plachet – nádech nosem, dlouhý a prudký výdech ústy
- Sfoukáváme svíčku – nádech nosem, ústy krátký prudký výdech⁶⁹

ARTIKULAČNÍ CVIČENÍ

1. Jak dělá čáp? „Klapy klap“
2. Jak dělají housle? „fidli fidli“
3. Jak se ozýváme do telefonu? „Haló, haló“
4. Vyslovuj slabiky: la, la, la, le, le, le, lu, lu, lu, li, li, ló, ló, lo

⁶⁸ Srov. TICHÁ, A. Učíme děti zpívat, s. 74

⁶⁹ Srov. PEKAŘOVÁ, E. *Dechová cvičení [online]*. Dostupné z https://www.mszelechovice.cz/wp-content/uploads/2020/06/svp-LOGOPEDIE-Dok%C3%A1%C5%BEu-to-%C5%99%C3%ADct.pdf?fbclid=IwAR2hbjeIMt4DgiczEuKseoTWAzssZZsHg__gg06QNmtJP Gng8QbMPwNg4AQ

5. Odděleně vyslovuj souhlásku na konci slova: bá-l, še-l, da-l, cí-l, pi-l, zu-l, mo-l
6. Pojmenuj, jaké ukazují části těla: hlava, loket, koleno, čelo, vlasy, lýtko
7. Opakuj jména: Nikola, Vendula, Nela, Evelína, Adéla
8. Opakuj celé věty: Pavel šel do školy. Lád'a namaloval dům. Kolem domu namaloval plot. Bolek jel na kole. Luboš se napil limonády. Lukáš zapomněl klíče. Tatínek se na Lukáše maličko zlobil. Po obloze plují bílé obláčky.⁷⁰

PĚVECKÝ POSTOJ

Protože malé děti velmi často tráví čas na koberci, je vhodné zařazovat také jako pěvecký postoj klek na patách. Děti se posadí a mírně roztáhnou kolena od sebe, čímž zapojí svaly v podbřišku. Díky tomu budou mít děti zpevněná i záda. Zároveň tak dojde k uvolnění spodních žeber a „otevře“ se cesta dechu k bránici.⁷¹

NÁCVIK PÍSNĚ

Nácvik písně probíhá obdobně jako v předchozích dnech. Odlišná je jen píseň a hudební nástroj. Proto, když se děti naučí text písně, vysvětlí jim paní učitelka, kdy hudební nástroj použijí. V písni Evelína děti použijí nástroj vždy na první dobu. To znamená, že do dřívěk ťuknou vždy na slova: „Evelína“, „byla“, „stále“, „dělávala“, „všeho“, „polovic“ (viz Příloha III.).

5.2.4 Čtvrtek

Téma: písmeno Š

Hudební nástroj: triangl

Název písně: Šedé šaty

UVOLŇOVACÍ, AKTIVIZAČNÍ A KOORDINAČNÍ CVIČENÍ

HADROVÝ PANÁK

Cíl: Cílem je uvolnění a udržení rovnováhy těla, navození volného tónu

⁷⁰ Srov. DOLEJŠÍ, P. *Jak se naučit správně vyslovovat*, s. 78-81

⁷⁰ Srov. ŠÁCHOVÁ, I. *Zábavná logopedie*, s. 22-23

Srov. PÁVKOVÁ, B. *Škola řeči*, s. 42-43

⁷¹ Srov. TICHÁ, A. *Učíme děti zpívat*, s. 78

Motivace: Děti si představí, že se z nich postupně stávají hadroví panáci, kteří nic neváží.

Děti se rozmístí volně do prostoru. Poskakují na špičkách jedné a pak druhé nohy. Paní učitelka předcvičuje a děti opakují po ní. Nejdříve si představíme, že nám naše ruce odlétají do stran, hlava se nám kymácí. Brada volně odpadává. Poté přidáme do uvolněného pohybu měkký zvuk např. „ha,ho“. Děti pak pomohu vydávat zvuky libovolně. Zjistí tak, že mají pocit, jako kdyby jejich tělo nic nevážilo a že je možné tvořit zvuk zcela přirozeně, bez násilí.⁷²

DECHOVÉ CVIČENÍ

Ovládání směru výdechového proudu

- Foukání do ping-pingového míčku
- Míček položíme na stůl, děti se posadí kolem stolu
- Vytvoří z rukou branku a foukají si vzájemně míček z jedné strany stolu na druhou
- Snaží se dát gól do branky⁷³

ARTIKULAČNÍ CVIČENÍ

1. Jak dělá mašinka? „šišišiši“
2. Uspáváme miminko: „pššš“ „pšš“
3. Vyslovujeme se samohláskami: „šu šu šu“, „ši ši ši“, „še še še“
4. Rozlišujeme souhlásky č- š: „ču – šu“, „čou – šou“, „či – ši“
5. Doplň větu: Silnice je úzká nebo? Silnice jsou čisté nebo? Kočka mňouká a pes?
6. Opakuj slova: šála, šiška, šunka, šašek, myš
7. Opakuj říkanku: Mol se vloupal do šatníku, nemusel mít žádnou kliku. Zbaštil všechny šatičky, nechal jenom botičky.⁷⁴

⁷² Srov. TICHÁ, A. *Učíme děti zpívat*, s. 75

⁷³ Srov. PEKAŘOVÁ, E. *Artikulační cvičení [online]*. Dostupné z https://www.mszelechovice.cz/wp-content/uploads/2020/06/svp-LOGOPEDIE-Dok%C3%A1%C5%BEu-to-%C5%99%C3%ADct.pdf?fbclid=IwAR2hbjeIMt4DgiczEuKseoTWAzssZZsHg__gg06QNmtJP Gng8QbMPwNg4AQ

⁷⁴ Srov. DOLEJŠÍ, P. *Jak se naučit správně vyslovovat*, s. 74-75

PĚVECKÝ POSTOJ

Pěvecký postoj zařadíme stejný jako při úterní lekci.

NÁCVIK PÍSNĚ

Nácvik písně proběhne stejně jako ostatní dny. Tato píseň bude doprovázena opět na klavír či klávesy. Děti použijí triangl. Po naučení textu písně Šedé šaty paní učitelka dětem vysvětlí, kdy triangl použijí. Použijí ho na slova „na piknik“, „kabátek“ a „na šátek“ (viz Příloha IV.).

5.2.5 Pátek

Téma: písmeno Ž

Hudební nástroj: dřívka

Název písně: Běží domek

UVOLŇOVACÍ, AKTIVIZAČNÍ A KOORDINAČNÍ CVIČENÍ

ČERVÍK

Cíl: Vnímání pocitu svalového uvolnění a napětí, pohybová reakce na zvukový podnět

Motivace: Děti si představí, že jsou malí červíci, kteří se vyhřívají na sluníčku

Děti si lehnou na koberec a relaxují. Na domluvený signál (např. bouchnutí do bubínku) změni polohu těla dle pokynu paní učitelky. Děti se vyhřívají na slunci jako červíci, ale najednou přijde mrak, a tak se stočí do klubíčka. Začíná pršet a děti se stočí do klubíčka ještě více. Najednou vylézá sluníčko, děti se mohou z klubíčka opět rozvinout do všech stran. Děti následně protáhnou nohy a ruce a dále relaxují vleže.⁷⁵

DECHOVÉ CVIČENÍ

- Nádech nosem a přivoníme si ke květině
- Prodloužený výdech – střídáme Š, Ž

Srov. PÁVKOVÁ, B. *Škola řeči*, s. 66

⁷⁵ Srov. TICHÁ, A. *Učíme děti zpívat*, s. 75

- Několikrát opakujeme⁷⁶

ARTIKULAČNÍ CVIČENÍ

1. Vyslovuj hlásku „š“ a přidej zvuk, vznikne tak zvuk podobný souhlásce „ž“
2. Sešpul rty do kroužku, stiskni zuby k sobě. Nádech nosem a zabzuč jako čmelák
3. Dále bzuč a vyslovuj do toho tato slova: život, žito, žehlí, žaluje
4. Doplň větu: Na dubu rostou?
5. Rozlišuj souhlásky š – ž: „šu – žu“, „sou – žou“, „ši – ží“
6. Rozlišuj souhlásky z- ž: „zu – žu“, „za – ža“, „ze – že“
7. Opakuj celé věty: Žaneta jí žemli. Boženka sedí na židli. Po cestě se plazí užovka. Některé želvy se dožívají i sto let. Co jste dnes zažili? Žirafa je žlutá.⁷⁷

PĚVECKÝ POSTOJ

Pěvecký postoj zařadíme stejný jako v pondělní lekci.

NÁCVIK PÍSNĚ

Nácvik písně proběhne stejně jako ostatní dny. Tato píseň bude doprovázena opět na klavír či klávesy. Děti použijí dřívka. Po naučení textu písně Běží domek paní učitelka dětem vysvětlí, kdy hudební nástroj použijí. Tentokrát nebudou děti nástroj používat na určitá slova, ale budou s nimi vytřukávat melodii během celé písně (viz Příloha V.).

⁷⁶ Srov. KREJČÍKOVÁ, J., KAPROVÁ, Z. *Náměty pro logopedickou prevenci*, s. 56

⁷⁷ Srov. DOLEJŠÍ, P. *Jak se naučit správně vyslovovat*, s. 76-77

Srov. ŠÁCHOVÁ, I. *Zábavná logopedie*, s. 43

Srov. PÁVKOVÁ, B. *Škola řeči*, s. 70

6. ZÁVĚR

Tato bakalářská práce popisuje zpěv a hudební nástroje jako prostředek k rozvoji řeči a správné výslovnosti v mateřské škole. Předkládá základní přehled o vzájemném propojení hudby a řeči se správnou výslovností na dítě v mateřské škole.

Myslím si, že vytčené cíle se podařilo naplnit, i když obor logopedie a logopedické prevence je velmi obsáhlý na důležité a zajímavé informace. Je ale důležité si uvědomit, že pedagogický pracovník v mateřské škole se nesnaží o nápravu řeči či přeučování jednotlivých hlásek. Jeho hlavním cílem by měla být prevence či zdokonalování. Z tohoto důvodu jsem ve svém týdenním plánu nezvolila hlásky „R“ a „Ř“. Při těchto hláskách musíme totiž rozlišit, zda dítě písmeno již umí a chceme ho zdokonalovat nebo ho naopak neumí vůbec. Vzhledem k tomu, že plán je navržen pro jakoukoli třídu mateřské školy, těžko by se děti dělily. V tomto případě je vhodnější zvolit individuální přístup. Zvolením logopedických písní v týdenním plánu si myslím, že by mohlo dojít k efektivnímu propojení hry s učením.

V práci jsou shrnuty mé dosavadní zkušenosti či dovednosti, které jsou porovnány s odbornou literaturou. Zároveň jsem se v odborné literatuře dozvěděla mnoho nových a významných poznatků, které mi budou velmi nápomocné a užitečné při mé budoucí praxi v předškolním vzdělávání.

Na závěr mé práce bych chtěla podotknout, že ať už se jedná o jakoukoli činnost, vždy hraje velkou roli osobnost pedagogického pracovníka a především to, jestli je schopný zvolit vhodnou motivaci pro děti, jelikož ta je pro tento věk dětí klíčová.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Bibliografie

1. **Beranová, Zuzana.** *Učíme se správně mluvit.* Prada : Grada, 2002. 80-247-0257-6.
2. **Dolejší, Pavel.** *Jak se naučit správně vyslovovat.* Praha : Nakladatelství vydavatelství Jas, 2001. 80-86480-05-4.
3. **Havlíčková, Jana, Eichlerová, Ilona.** *Logopedické písničky.* Praha : Fragment, 2017. 978-80-253-3325-9.
4. **Klenková, Jiřina.** *Kapitoly z logopedie I.* Brno : PAIDO, 2000. 80-85931-88-5.
5. **Krejčíková, Jarmila, Kaprová, Zuzana.** *Náměty pro logopedickou prevenci.* Praha : Fortuna, 1999. 80-7168-691-3.
6. **Kurfürst, Pavel.** *Hudební nástroje.* Praha : TOGGA , 2002. 80-902912-1-X.
7. **Kutálková, Dana.** *Logopedická prevence.* Praha : Grada, 2002. 80-247-0257-6-
8. **Lechta, Viktor.** *Symptomatické poruchy řeči u dětí.* Praha : Portál, 2008. 978-80-7367-433-5.
9. **Martineau, Jason.** *Tajemství hudby.* New York : Dokořán, 2012. 978-20-7363-394-3.
10. **Miloš, Sovák.** *Logopedie předškolního věku.* Praha : SPN, 1986. 14-484-86.
11. **Nečasová, Ludmila.** *Netradiční metody a forma práce v hodinách Hv na 1. stupni.* Brno : Masarykova Univerzita, 2010.
12. **Pávková, Bohdana.** *Škola řeči.* Brno : Albatros media, 2019. 978-80-266-1384-8.

13. **Svobodová, Eva, Nádvořníková, Hana, Dvořáková, Hana & další.** *Rozvíjíme dovednosti hrubé a jemné motoriky dětí.* Praha : Raabe s.r.o., 2017. 978-80-7496-187-8.
14. **Šáchová, Irena.** *Zábavná logopedie .* Praha : Fragment, 2021. 978-80-253-5146-8.
15. **Šimanovský, Zdeněk, Tichá, Alena, Burešová, Věra.** *Písničky a jejich dramatisace.* Praha : Portál, 2000. 80-7178-477-X.
16. **Tichá, Alena.** *Učíme děti zpívat.* Praha : Portál, 2005. 80-7178-916-X.4.
17. **Tichá Alena, Raková Milena.** *Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími.* Praha : Portál, 2007. 978-80-7367-100-6.
18. **Vyskotová Jana, Macháčková Kateřina.** *Jemná motorika.* Praha : Grada, 2013. 978-80-247-4698-2.
19. **Zežula Jiří, Janovská Olga, Kurková Libuše, Budík Jan.** *Hudební výchova v mateřské škole.* Praha : SPN, 1990. 80-04-24939-6.

Internetový zdroj

20. **Pekařová, Eva.** mszelechovice.cz/dokumenty/dokumenty-ms.
mszelechovice. [Online] 2023. [Citace: 12. Březen 2023.]
<https://www.mszelechovice.cz/wp-content/uploads/2019/04/svp-LOGOPEDIE-Dok%C3%A1%C5%BEu-to-%C5%99%C3%ADct.pdf>.

Abstrakt

Ve své bakalářské práci se zabývám zpěvem a vybranými hudebními nástroji pro rozvoj řeči a správné výslovnosti v mateřské škole. Zabývala jsem se hudební výchovou v mateřské škole jak z pohledu přípravy pedagoga v mateřské škole, tak i různou problematikou, která může děti z mateřské školy v tomto oboru doprovázet. Z tohoto důvodu jsem se snažila spojit řeč a výslovnost s hudební výchovou, jelikož v této věkové kategorii je správná řeč a výslovnost základem pro funkční budoucí komunikace.

Dále se v mé bakalářské práci nachází týdenní plán, kde se snažím zapojit hudební výchovu jako prostředek k lepší řeči a výslovnosti jednotlivých písmen. Zvolila jsem taková písmena, se kterými děti mívají většinový problém.

Klíčová slova: hudební výchova, zpěv, hudební nástroje, řeč, výslovnost.

Abstract

In my bachelor thesis, I deal with singing and selected musical instruments for speech development and correct pronunciation in kindergarten. I dealt with music education in kindergarten, both from the point of view of teacher preparation in kindergarten, and various issues that can accompany kindergarten children in this field. For this reason, I tried to combine speech and pronunciation with music education, because in this age category, correct speech and pronunciation are the basis for functional future communication.

Furthermore, in my bachelor thesis there is a weekly plan where I try to involve music education as a means of better speech and pronunciation of individual letters. I chose letters with which children tend to have a majority problem.

Keywords: music, education, singing, musical instruments, speech, pronunciation.

PŘÍLOHY

Seznam příloh

Příloha I. Píseň na písmeno T

Příloha II. Píseň na písmeno Č

Příloha III: Píseň na písmeno L

Příloha IV: Píseň na písmeno Š

Příloha V: Píseň na písmeno Ž

Příloha I

D T N
(bez k, g, d', t, ň, l, r, ř)

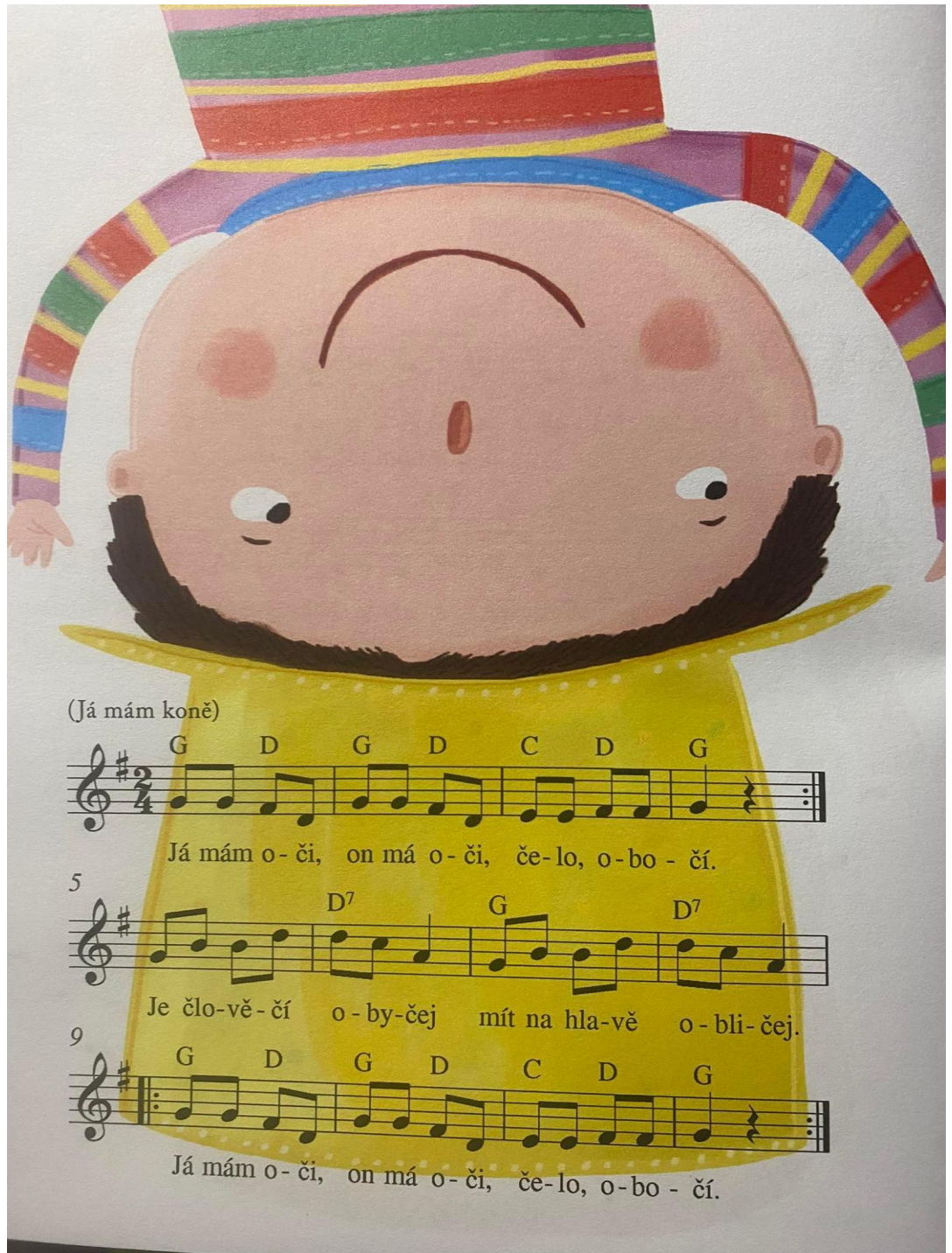
(Mámo, táto)

S te-tou Di-tou jdu za E-di-tou. S te-tou Di-tou
6 po-je-du, po-je-du na mo-pe-du.
9 S te-tou Di-tou jdu za E-di-tou!

78

⁷⁸ HAVLÍČKOVÁ, J., EICHLEROVÁ, I., *Logopedické písničky*, s. 62

Příloha II

(Já mám koně)

G D G D C D G

Já mám o - či, on má o - či, če - lo, o - bo - cí.

5 D⁷ G D⁷

Je člo - vě - cí o - by - čej mít na hla - vě o - bli - čej.

9 G D G D C D G

Já mám o - či, on má o - či, če - lo, o - bo - cí.

79

⁷⁹ HAVLÍČKOVÁ, J., EICHLEROVÁ, I. *Logopedické písničky*, s. 20

Příloha III

EVELÍNA

Evelína byla líná,
byla líná stále víc,
dělávala všeho málo,
všeho jenom polovic.

Napůl vlasy umyla si,
aby se to nepletlo,
z půlky byla jako víla,
z půlky jako pometlo.

(Měla babka)

Musical score for the song 'Evelína'. The score is written in 3/4 time with a key signature of one flat (B-flat). It consists of three staves of music with lyrics underneath. The first staff starts with a treble clef, a B-flat key signature, and a 3/4 time signature. The lyrics are: E - ve - lí - na by - la lí - ná, by - la lí - ná. The second staff continues: Na - půl vla - sy u - my - la si, a - by se to. The third staff continues: stá - le víc, dě - lá - va - la vše - ho má - lo, ne - plet - lo, z půl - ky by - la ja - ko ví - la, vše - ho je - nom po - lo - vic. z půl - ky ja - ko po - met - lo. The score includes chord markings: F, C, C7, F, C, C7, F.

74

80

⁸⁰ HAVLÍČKOVÁ, J., EICHLEROVÁ, I. *Logopedické písničky*, s. 74

Příloha IV

(Kalamajka)

C Dm G⁷

Še - dé ša - ty šmik šmik šmik, ši - ju Dá - še
Še - dé ša - ty šmik šmik šmik, ši - ju Dá - še

4

C Am Dm

na pik - nik. I flau - šo - vý ka - bá - tek,
na pik - nik. Hned jak ša - ty do - ši - ju,

7

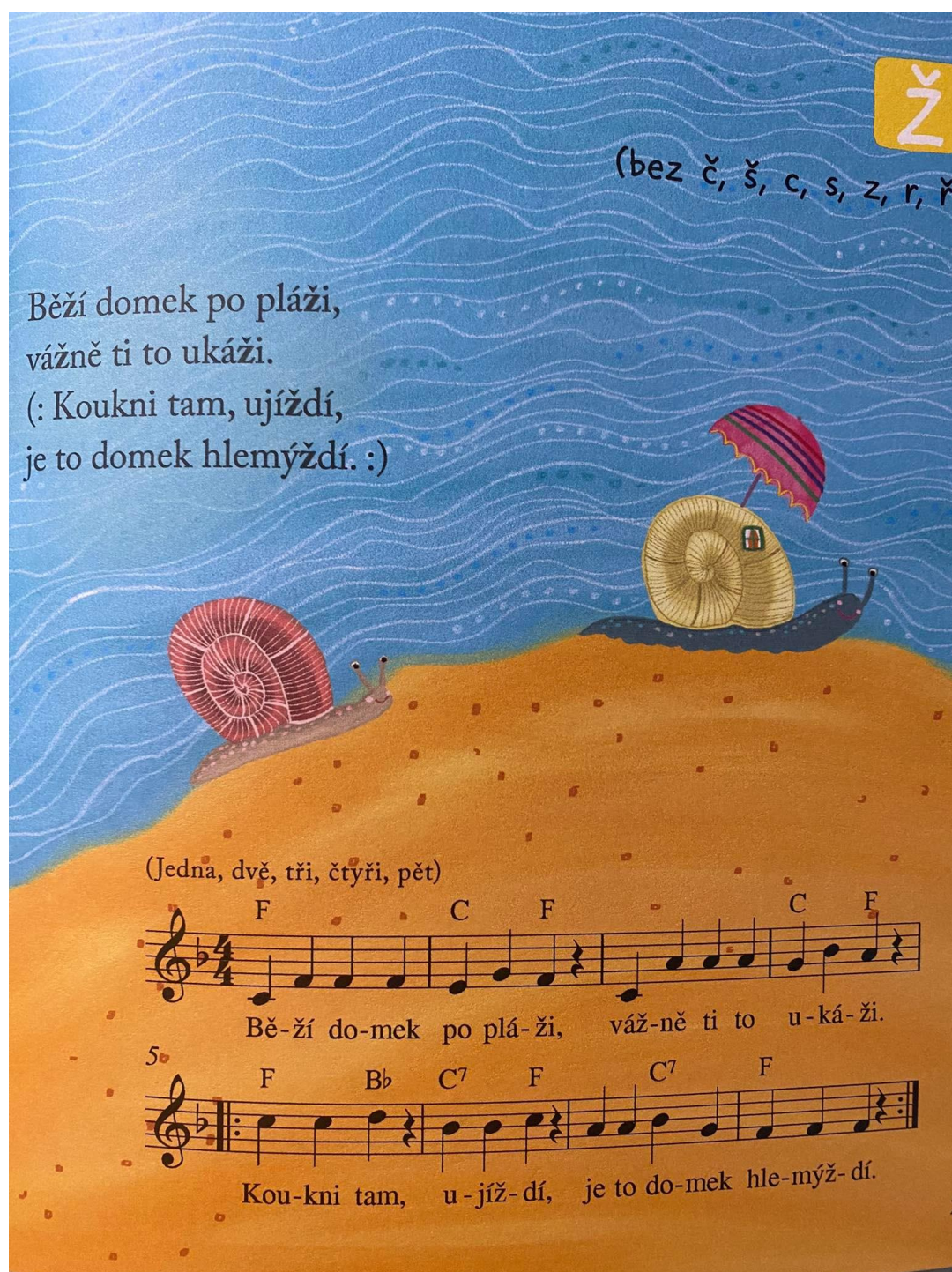
G⁷ C

ješ - tě ne - chám na šá - tek.
šíp - ky na ně vy - ši - ju.

81

⁸¹ HAVLÍČKOVÁ, J., EICHLEROVÁ, I. *Logopedické písničky*, s. 26

Příloha V

Ž
(bez č, š, c, s, z, r, ř)

Běží domek po pláži,
vážně ti to ukáží.
(: Koukni tam, ujíždí,
je to domek hlemýždí. :)

(Jedna, dvě, tři, čtyři, pět)

F C F C F
Bě-ží do-mek po plá-ži, váž-ně ti to u-ká-ží.

5. F B \flat C 7 F C 7 F
Kou-kni tam, u-jíždí, je to do-mek hle-mýž-dí.

82

⁸² HAVLÍČKOVÁ, J., EICHLEROVÁ, I. *Logopedické písničky*, s. 28